

Blizali so se vili Martini, ki stoji v bližini novega kolodvora. Angelik se je spomnil male vrano-glavke, ki so ji nagajali slovenski dijaki tako radi, ker ni znala slovenski in je hotela vendar govoriti z njimi. Včasih jih je obsula s psovkami, oni so jo — vitežko ni bilo to — nagnali s kameni. Na njen krik je prihajala lepa, postavna žena in podila fante. Pa ti so ji klicali besede, katerih ni razumel Angelik. Lepa žena se je skrila in jim požugala skozi okno s pestjo. Kje in kakšna je neki sedaj Martina, ki je bila s svojimi starši vred Angelikovi materi tako zoprna! Peris se je namrdnil in rekel, da se nastavlja Italijanka vsakomu in da izprašuje čisto po nepotrebnem po gospodu graščaku. Pa saj je na zidu...

Vila Martina je obdana z visokim zidom. Železna vrata zapirajo vhod, pred vratmi ležita dva kamnita leva, za vratmi stražita dve zelo visoki cipresi. V odprtem oknu prvega nadstropja je velika rastlina, polna drobnega rdečega cveta. Veje padajo na zid, se gibljejo... Mlada, belooblečena deklica, rdeč trak v laseh, okrog vratu in pasu, se vzravna

na zidu, gleda v Angelika. Vesela prešernost se zrcali v njenih velikih, črnih očeh, nagajiv usmev razkriva blesteče zobe, zaglobi ljubke jamice v rdeča lica. Angelik strmi vanjo. Kako se je razvila Martina! Srednje, šibke rasti, polnih udov, stoji v cvetu svojih šestnajstih let, nad vse mična, pred njim. Čakala ga je — veselje nad svidenjem ji seva iz ljubkega obrazka, roka naglo trga cvetje... Ko je prišla kočija do vile, je pozdravil Angelik skoraj nehote... Martinino oko je zažarelo, se nasmejalo... Sklonila se je — vrgla polno pest cvetja v Angelika in zaklicala z zvenečim glasom: „Dobro došel, gospod Kamenski!“

Prijetno iznenaden na tak pozdrav se je zahvalil Angelik — Peris se je zamračil, zagodrnjal: „Materina hči!“... Rdeči cvet, dobrodošlico, je spravil Angelik v beležnico, topel pogled lepe deklice je shranil v srcu... Nekaj doslej neznanega je oživel ob tem pogledu v njegovem srcu in mu olepšalo povratek na dom...

(Dalje.)

Zaigrana vas.

Narodni motiv iz XVIII. stoletja. — Spisal Proto Konec iz Srednje vasi.

I.

Poljanščica je pluskala ob sivo-rjave skale, šumela in se penila, da so kaplje deroče reke, kakor debeli orehi, brizgale na dolgo in visoko brv, slonečo na visokih skalnatih stenah v sredi vrtincev v globeli. Dež, gost in debel, je padal na rjavo površino razljučene reke in strela je udarjala v skalnate stene in visoke smreke. Zablskalo se je, da se je voda in hosta zagrnila v bajno svetlobo.

Bilo je pozno v noč. Oče Zelnik je slonel na hodniku, ki je visel liki lastavičje gnezdo ob leseni hiši nad skalnato pečino. Ni se mu dalo spati. Preveč je grmelo in bliski so švigali nad njegovo glavo. Pobožno se je prekrižal in šepetal iskreno molitev za odvrnenje hude ure. Cerkovnik pri puštalski kapeli je urno potegal za vrv, zvonec k nevihti. Še so se videle medle luči na vasi, v ulici in pod bregom.

Mati Zelnica je čepela v kotičku na hodniku in se tresla strahu pred bliskanjem.

— Nekaj tesno mi je pri srcu, Polona! Zdi se mi, da nocoj ne bo brez nesreče. Tam gori v Rakitovcu se svetli, kakor bi bil ogenj. Najbrže je tresčilo v kako oglarsko koč, izpregovori oče Zelnik.

— Bog se usmili nesrečnih duš! zastoče Polona.

Spet se močno zablska. Materi Zelnici se zazdi, da je čula človeški vzdih. Zelnik pa zapazi v svitu človeško podobo, ki je stala na „štučku“, na ozkem prostorčku visoke skale, odkoder so se po letu kopajoči otroci spuščali v vodo.

— Kdo neki lazi v tem času po nevarni steni? Ponočnjak ni. Ali je kak popotnik zašel na napačno stezo in ne more dalje?

Ženica se trese v kotu, mož pa poskuša oditi za nepoznano človeško podobo.

— Nikar ne hodi, da se ti kaj ne pripeti. Saj lahko zavpiješ nad njim, odsvetuje strahopetna ženska.

— Nikakor ne, Polona! Treba je ravnati pravilno. Bogve kaj mu je in kaj namerja?

Zelnik vzame v roko debelo gorjačo, za pas porine velik krivec, ki se je svetil v temi kakor gadje luskine, pa hajdi! iz hiše po temi navzdol...

Počasi in previdno se spušča po visoki skali, z vrha na „jamco“, na prostorček, koder se je moglo stati. Zdaj je opazil tudi že v temi pod sabo človeka, ki je sedel na skali in zrl v globino. Visoke, svetle usnjate golenice so visele navzdol, da je dež pribijal nanje, čez pleča je imel kratek oklep in

izpod šlema so gledali dolgi lasje, peroč se ob dežju, ki je padal po svetlo srebrnem šlemu. Kratek meč je bil zataknjen ob boku, na vrhu šlema pa se je pral konjski rep.

— To je kak vitez! ugame hitro kmet in glava se mu napolni z globokimi mislimi. Kaj dela tu? Pa vsaj ni naš graščak, oplemeničeni Oblak? In njega da bi si jaz upal nagovoriti? In zdaj-le? . . . Ne upam.

Že se je kesal, da se je podal na pot. Svest si ni bil življenja. Kaj ko bi mu graščak porinil meč v grlo ter ga pahnil v vodno globino?

Kar se zabliška, in neznani vitez se skloni po koncu. Meč zarožlja, obleka se posveti v skrivnostni polsvetlobi; možu na „jamci“ zastane sapa. Dobro je čul, da je vitez zaškrebetal z zobmi, potegnil izza pasa usnjato možnjo ter jo zavihtel v zraku . . .

— Pagato pagato perduto! ¹⁾ sikne z zategnenim glasom ponočni vitez, in s cekini napolnjena možnja je zletela s cvenketajočim pa rožljajočim glasom v tolmun deroče reke . . .

Oplašeni možiček na „jamci“ gleda osuplo ta prizor v temi. Ko začuje cvenket cekinov, se mu hipoma razjasni položaj, in preden se je neznani vitez obrnil po stezi navzgor, je že oče Zelnik spet plezal po skali gori ter se skrnil pod lesenim hodnikom.

Vitez je izginil v noči.

II.

Karel Jožef, graščak Smleški, je bil že dva dni v gosteh na gradu oplemeničenih Oblakov (Wolkens-perg) v Puštalu. Franc Rudolf, graščak Puštalski, ga je bil povabil na lov. Pa neugodno vreme je lovcem skalilo veselje nad divjo zverino in lovci so pohajkovali po gradu, jeli, pili, peli in igrali.

Oba graščaka sta bila strastna tarokista. Ko so povečerjali, so se mlajši lovci še zabavali v ženski družbi, starejši pa so sedli okrog mramornate mize in igrali pozno v noč.

Na voglu graščine, v mali sobi, okrog enonožne mize, so sedeli štirje. Na divanu ob steni sta sedela Smleški graščak in njegov brat Ivan Anton. Graščak je bil že priletel mož s sivimi brki in zgubanimi lici. Brat njegov je bil samski, srednje starosti, živih oči in kozje brade. Onkraj mize sta sedela na foteljih plemeniti Oblak in njegova sestra Marija Terezija. Puštalski graščak je bil lep, mlad mož, ognje-vite nravi in zgovorne besede. Njegova sestra je bila starejša, visoke rasti, bledih lic in resnega obraza. Časih so že pravili, da je nevesta kozjebrada Ivana.

¹⁾ Plačani pagat izgubljen.

Igrali so tarok. Vsakemu je visel ob pasu usnjat možniček, v možnjičkih pa sami rumeni beneški cekini.

Igrali so že drugi večer. Prvi večer sta Oblaka imela smolo in zaigrala sta polno možnjo cekinov. Kontesa Marija Terezija je z jokajočimi očmi zapustila igralno sobo. Baron Ivan Smleški ni poznal ženskega srca in s samozavestno trdosrčnostjo je pospravil cekine gospodov Oblakov v svoj možniček.

Ko pa je ležal na postelji, ni mogel zaspati. Čudne misli so mu rojile po glavi, oči kontese Marije so mu plavale v zraku, in zdelo se mu je, da ni prav storil. Zazibal se je v spanje, pa spanec mu je pletel grozne prizore pred očmi. Videl je konteso na skali nad globoko reko, videl, kako se je borila v dušnih bojih, kako se je prijemala za bolno glavo in rvala lase iz glave. Ves poten se vzbudi in nemirna vest ga dvigne iz postelje. Obleče se in zapusti grad . . .

Ni ga motilo padanje dežja, ni ga strašila nočna temota, ne strele, ki so švigale nad njim. Tja na skalo se priplazi, na skalo, na kateri je videl v sanjah konteso Marijo . . .

Težke misli so mu pretresale srce, duša mu je bila kakor od strele zadeta hoja, stiskalo ga je kakor pilo v debelem hlodu . . . Že ga je trl obup, noč mu je šepetala laskave besede na uho, zibal se je na rjavi skali kakor bilka sredi širnega polja, tako sam, tako otožen, tako obupan . . .

Pa se zabliška, svetloba se povrne za hip čez hosto onkraj reke . . . Vitez Ivan je videl temne smreke, videl gobave hraste, videl zakrivljene gabre in zasmoljene bore . . . Zagledal pa je v sredi teh temnih debel tudi drevo bele barve, mlečno-belo brezo. In breza se mu je zdela kakor belo oblečena devica, kakor vestalka v gruči drugih dreves . . . Spomnil se je Device, ki je rodila Sina, katerega rešilne kaplje so škropile tudi na bolno dušo, na razdvojeno dušo njegovo . . .

— Apage, satanas! ¹⁾ zastoče, in beneški zlati so sfrčali v vodeno dolino, v kristalni grad povodnega moža . . .

Kakor da bi se bil prepustil boleči tvor, tako je bilo baronu Ivanu. Z lahko vestjo se je vračal v grad . . .

In spet je sanjal sanje — pa sanje sladke device na belih poljanah . . .

Igrali so torej drugi večer. Baron Ivan je samozavestno omenil domači kontesi, da ni mogel nositi njenih zlatov pod svojim srcem in da jih je izročil materi vodi.

— Takih norcev je malo, dé Smleški graščak.

¹⁾ Poberi se, satan!

— Don Kišot de la Smlednik, doda pl. Oblak.

— Gospod Ivan, Vas je Bog po več urah pravil do spoznanja. Toda pravi vitez ne premišlja, pokaže takoj svojo čednost, zbode viteza kontesa Marija.

Baron Ivan je bil zamišljen v igro, ki je postajala vedno bolj zanimiva. Strast se je pasla po kotih, zdaj je prilezla na dan. Prsti igralcev so nervozno stiskali karte, oči so švigale po mizi, ustnice so se stiskale, žilice na čelih so se napenjale, vsak je vrgel karto na mizo, da je zazebló v dno srca. Proti koncu igre se že ni slišalo drugega nego padanje kart na kamenito mizo . . .

Plameni sveč na leščencu so se nemirno zibali od vetra, ki so ga delale karte v zraku. Noge pod mizo so se premikale v taktu padajočih kart in udarjale ob tla, vino v majolki se je zibalo na tresoči mizi . . .

Gračak Smleški je mešal karte. Pogled mu je uhajal na velik kupček zlatov ob robu mize. Vsem pa se je bralo na obrazu: Kdo potegne z roko po tem zlatem bogu?

Karte so razdeljene. Gospodu Oblaku se razjasni obraz.

— Kontesa Marija! Sreča je nocoj na Vaši strani. Skoro mi je žal po cekinih v reki, reče baron Ivan in se potegne za brado.

— Gospod Ivan! Kazen sledi za petami, odvrne kontesa in čaka, kaj poreče brat, ki je bil prvi na vrsti za igro.

— Kdo igra?

— Pagat ultimo! zakliče Puštalski graščak. Dolga vrsta tarokov se je zablistala v njegovih kartah. Vsi se spogledajo. Igralec izbere ostale karte na mizi. Smledčanoma zraste pogum.

— Contra! zakliče baron Ivan.

— Re! jekne kontesa.

— Supra! se oglasi Smledčan.

— Morto! zakliče domači graščak z zategnjenim glasom, nervozno stiskajoč karte z močnimi prsti.

Nastala je smrtna tišina. Puštalski vrže prvo karto.

— Kaj delaš, Franc? pokara kontesa svojega brata, ker se ji zdi karta neugodna.

— Nič se ne boj, Marija! Danes je naš dan!

Pade druga karta, pade tretja . . .

— Izgubljeni smo, zakliče baron Ivan z otožnim glasom.

— Ne plaši se! Igra bo naša, četudi ne pagat! ga tolaži brat.

Karte padajo, srce tolče igralcem, kakor bi plezali na visoko goro . . .

Zadnja karta pade . . . Pagat je narejen . . . Gospod Oblak pograbi za kupček na mizi in ga strese v svoj mošnjiček.

Štejejo. Tudi igro je dobil domači graščak. Vsota je narasla na stotine cekinov.

Odštela sta Smleška dva svoje zlate. Pa jih je bilo premalo.

— Kar manjka, pa pojdite iskat v Poljanščico, pravi Smleški graščak.

— Kot vitez bote to uslugo napravili Vi, gospod Ivan! pikro odvrne kontesa in se obrne do kozjebrađa barona.

— Tudi to bi storil, kontesa Marija! Toda kesam se, da sem bil včeraj premehak do ženske, odvrne zbadljivo baron Ivan in odide za svojim bratom.

Sveče na leščencu so pojemale, domači graščak in njegova sestra pa sta še pila iz majolke, preštevala ziate in se pomenkovala.

— Denarja nima več. Pa nekaj kmetov zastavi, reče Oblak. Midva ne bova iskala njegovih cekinov po vodi. Sicer mu pa jaz ne verjamem, da jih je zagnal v vodo . . .

— Jutri takoj se prepričamo. Kmet Dagarin Podbregom je dober plavač. Pokličem ga, in takoj pri-
nese tiste naše cekine na beli dan, če so le res na dnu vode.

— Modra je ta, sestra moja! Lahko noč!

III.

Tisti večer sta kmeta Zelnik in Dagarin sedela pri vinu ter se pogovarjala to in ono. Zelniku je še vedno rojil prejšnji večer po glavi in tisti beneški zlati mu niso dali miru. Kaj ko bi človek hitro obogatel? Ne bi bilo treba se toliko truditi in trpeti, odkupil bi se pri graščini in bi postal svoboden kmet. Kdo ima pravico do najdenega denarja?

Pa Zelnik sam si ni upal seči po cekinih. Dobro bi se bilo s kom posvetovati. Njegov prijatelj Dagarin je gotovo mož za to, da zna molčati. Zakaj če vesta dva, se še zareglja, če pa vedo trije, vedo vsi ljudje, pravi star pregovor.

Svoji ženi Zelnik ni upal razodeti skrivnosti. Pač pa je premišljeval ves dan, ali bi jo razodel svojemu prijatelju Dagarinu?

In odločil se je, da jo razodene.

— Dobro je vince, sosed, presneto bi se pilo, če bi bil denar, je začel sukati pogovor na svojo plat. Pri tem je čisto nadrobno pljunil mimo mize. To je bila Zelnikova slabost vselej, kadar je hotel spraviti iz sebe kako važno zadevo.

— Če bi ga imeli toliko kot grajski! Moj ljubi Zelnik, še marsikaj drugega bi se naredilo, ne samo vino pilo, če bi bil denar! je odgovoril Dagarin.

— Ampak ga ni — za kmeta. Gospôda ga ima pa preveč; toliko, da ga strani meče . . . Zelnik je

zopet pljunil, ravno tako nadrobno, a skoraj nervozno, kakor bi se ustrašil, da bo prehitro izdal prijatelju svojo skrivnost.

— Meče, meče, je pritrdil Dagarin. Vse te veselice in zabave, kakor jih imajo med seboj, vse te potrate, lovi, plesi . . . he, prijatelj Zelnik — kmet pa tlačani!

— In če ga pri vsem tem ne spravijo izpod rok, ti pa kar suho zlato lučajo v vodo . . . iz same gosposke objestnosti menda, ali jim pa tudi po glavah ni vse prav . . . Če bi ti vedel, prijatelj Dagarin, kaj sem jaz videl . . .

— Kaj si videl?

V tretje je zapršlo mimo mize in mimo Dagarina, potlej pa se je sklonil Zelnik čisto na Dagarinovo uho. Potihem in oprezno je zaupal prijatelju, kar je doživel prejšno noč na skali ob Poljanščici . . . — Sosed, je pristavil in glas se mu je čudno zatikal — tisti cekini so lahko najini, ti si — kakor kak povodni mož . . . Ne bo treba več tlačaniti, odkupiva se in vince bova pila . . .

— Čudna stvar! je siknil Dagarin; meni se zdi nevarna! Pred očmi pa so se mu v vsi lepoti zablesketali zlati beneški cekini.

— Kaj nevarna! Če eden vrže strani, drug lahko pobere. Kdo nama kaj more, če bi se tudi izvedelo! Sicer pa ni treba, da bi se, saj nisi moja baba!

— Prav imaš, sosed, odvrne Dagarin. Če bi se pa le izvedelo in bi se kdo po kakršnikoli pravični poti oglasil zanje, mu jih pa odštejeva. Praznih rok naju ne bo odpustil. Poštenje, prijatelj, je vendarle prva reč na svetu, tudi za naju, če sva prav tlačana in reveža . . . Pa nisi prav nič poznal tistega viteza?

— Kaj ga bom poznal, ker je bilo tema kakor v rogu. Naš graščak gotovo ni bil. Njegov glas poznam.

— Zdaj je dosti tuje gospode v gradu. Prišli so od več strani na lov in najbrže je tisti neznani vitez eden izmed te tuje gospode. Bogve kaj vse imajo ti graščaki med sabo?! Malo še počakava, saj se kmalu kaj izve.

— Nama pa cekinčki med tem vendarle splavajo lahko po vodi, če bova preveč cincala . . .

— Nič se ne boj, Zelnik! Saj tako vojsko napovedujejo. Kadar pa so vojskni časi, takrat je marsikaj dovoljeno, kar v mirnih časih ni. In takrat se tudi midva lahko posluživa vojskni olajšav.

Prijatelja sta pila iz buče in se pogovarjala pozno v noč. Delala sta podrobne načrte, kam porabita cekine . . . Poljanščica je šumela in oblivala navpik štrleče skale, lahek veter je majal drevesa, in slavec je popeval v bližnjem grmovju.

IV.

Na vse zgodaj je trkal grajski valpet na Dagarinova vrata . . .

Dagarin se je prestrašil, ko je odpiral vrata, zavil v zimski kožuh. Bliskoma mu je šinila misel v glavo: kaj ko bi bil kdo poslušal snočni pogovor? Pa se pritaji in ponižno vpraša:

— Kaj pa to pomeni, da gospod valpet tako zgodaj pritiska na naše kljuke?

— Oče Dagarin, stopite malo z mano! Hladno je, pa saj imate kožuh.

Dagarin se čudi, pa nezaupno zapre vrata za sabo in stopa za valptom čez vrtove naravnost proti skali.

Oskrbnik grajski se ustavi pa začne:

— Baronesa Marija me je poslala do Vas. Vsi vemo, da ste Vi spreten plavač in da se ne ustrašite nobene vode, če je še tako deroča in globoka. Ali bi Vi skočili zdajle s skale v Poljanščico?

— Pa čemu, gospod valpet? popraša navidezno kmet, dasi je takoj zaslutil, kaj in kako.

— Na dnu reke je mošnja cekinov. Ako prineseš mošnjo iz vode, prejmete lepo darilo.

Dagarinu se je čelo zmračilo. Na misel mu je hodil prijatelj Zelnik. Dušni razpor se ga je lotil in v pomiselnih je bil, kaj naj stori? Ali naj se potaji in pride brez mošnje iz reke, ali naj jo dvigne iz dna vode? . . .

Na nebu so zvezde sijale in jutranja zarja je tajala roso.

— Kaj premišlujete, oče Dagarin? Takega zasluzka ni vsak dan, reče oskrbnik.

Dagarin se obrne spet do valpta in pravi:

— Pa če mošnje ne najdem?

— Nič ne de. Kolikrat se polotimo še bolj nevarnih stvari brez uspeha.

— Pa poskusimo! pravi Dagarin. Ozre se okrog sebe, seže po kožuh, sleče srajco in hlače . . . Slečen stopi na skalo, se prekriža, in reka je zašumela . . .

Nekaj sekund je minilo. Dagarin se pokaže na površju, spleza na skalo in pravi, tresoč se od mraza:

— Tu notri ni mošnje. Morda jo je reka odnesla dalje?

— Še enkrat poskusite, oče Dagarin. Skočite malo dalje.

Dagarin je videl mošnjo na dnu. Pa še je bil v dvomu, ali naj jo prime, ali naj jo prihrani za Zelnika? Toda mraz ga je tresel in odločiti se je bilo treba. Dagarin se spusti z „jamce“ na „štuček“. Spet se požene v valove, ki ga hipoma zagrnejo . . .

Valpet ni gledal dolgo časa. Dagarin se spet pokaže na površju — pa z mošnjo v roki.

Kmet se oblači, oskrbnik pa šteje cekine. Nekaj čez dvesto jih je bilo.

— Ste že junak, Dagarin! Plačilo ne izostane. Zdaj pa le brž domov, da se ne prehladite.

Valpet je odhitel z rumenimi zlati v grad, kmet pa je tekel čez vrtove proti svoji hiši. Premišljal je, kako se izgovori svoji ženi, še bolj pa, kako se opraviči pred Zelnikom. Toda vest mu je bila mirna in zvečer je zaspal lahko, spal sladko, sanjal sanje o žoltilih zlatih in kristalnih gradovih, o povodnjem možu Trdoglavu in njegovem kraljestvu . . .

Bajna svetloba je igrala po njenih licih in težka sapa je dihala iz njenih nosnic.

Vstopi baron Ivan.

— Baronesa Marija! Jaz sem pripravljen, da izgubim vse svoje premoženje — Vam na ljubo!

— Gospod baron! Laskavo govorite, toda pri igri ni nobene šale. Cekine smo dobili iz vode — pa 100 zlatov je še premalo.

— Baronesa Marija! Če ste tako neizprosni, pa bodi! Takoj poravnamo, kakor hitro se igra začne. Saj kar je Vaše, je moje, ali ne?

NA KRPLJIH

V.

Jasna noč je bila in zvezde so migljale. Mesec je svetil in psi so lajali . . .

Lajali so na grajskem dvoru, da pasji fant ni mogel spati. V slami poleg pasje koče je ležal raztegnjen in dva psička sta se grela pod njegovimi koleni.

Na mislih mu je bila Urša, grajska dekla. Baronesa Marija mu obeta že dve leti, da jo bo smel poročiti. Pa le še ni nič.

In pasji fant vstane, zakliče enega izmed psov, pa hajdi okrog gradu.

Tam na voglu je bila grajska kuhinja, poleg kuhinje pa spalna soba za dekle.

Fant gleda, pa vidi, da so okna razsvetljena nad kuhinjo. Nevoljen se vrne k pasji koči.

Baronesa Marija je pospravila in pripravila igralno sobo. Na fotelju sedi in z nohtom drsa po kvartah, ki so ležale raztresene po mramornati mizi.

— Gospod Ivan! Zdaj še ne. Ljubezen se v ognju poskusi.

Vstopita gospod Oblak in graščak Smleški. Baronesa Marija naliže iz majolke v srebrne čaše rumenega vina in pijo.

Igra se začne tretjo noč.

Igrali so počasi, previdno. Zdaj je bila sreča pri tem, zdaj pri onem.

— Dolgočasna je igra danes, zakliče gospod Ivan.

— Vi ljubite strast, ga zavrne baronesa.

— Jaz pač ljubim strastno, imate prav, reče baron Ivan.

— Ljubezen je denar, pravi Smleški graščak. In spet so molčali. Samo enakomerni klici posamičnih barv in kart so se čuli v mračni svetlobi.

Pa Smleška sta začela dobivati. Že je kupček cekinov narasel na široko in visoko.

Kar se nenadoma obrne sreča. Baronesa je igrala enojno. Pa le začasno. Spet se je list zasukal in domaći graščak je položil zadnjo pest zlatov na mizo.

Strast se je vnela.

Igrali pa so počasi. Smleški je napravil natihem pagata. Takoj nato ga je brat njegov tudi napovedal. Pa še stavo so napravili.

Baronesi je srce močno utripalo. Gospod Oblak je izpil polno kupo. Ura je že polnoč udarila...

Pasji fant se je še enkrat priplazil izza vogla, da bi poklical Uršo. Pa čul je take nenavadne vzklike z vogla doli, da se je zbal in se vrnil spat.

— Pa ne da bi duhovi razsajali po gradu? si misli. Saj gospoda ne čuje tako dolgo.

V voglu grada so kvarte padale po kameniti mizi, da so sveče na leščencu migljale od vetra, kakor bi bile pijane.

Baron Ivan je pagata napovedal in tudi dobil.

— Pa končajmo. V Poljanščici ni več cekinov, da bi jih Dagarin pobiral, reče Smleški graščak in vrže kvarte na vogel mize. Njegov brat pospravlja žolte zlate.

Baronesa Marija je skoro omedlela.

— Baronesa, ljubezen se v ognju poskusi, reče baron Ivan. Ali Vam nisem rekel, kar je moje, to je Vaše?

Baronesa ga je pogledala s pomenljivim očesom in se naslonila na fotelj.

Gospod Oblak se vgrizne v ustnice pa izpregovori:

— V Poljanščici ni več cekinov, da bi jih Dagarin pobiral, toda kmetov je devet Podbregom.

Vsi se spogledajo. Baronesi se povrne strast do igre.

— Velja! pravi Smleški. Devetkrat še gremo okrog, vselej za enega kmeta.

— Velja! Prvo številko ima Zelnik. In so igrali za svoje podložne kmete. Igra se je zasukala. Pa se je spet presukala...

Pasji fant je še tretjič poskusil svojo srečo. Ko pa sliši imena kmetov Podbregom, se mu lasje zaježijo in odkuri jo nazaj na dvorišče.

Že je Oblak izgubil sedem kmetov, pa jih je spet dobil.

Zmenili so se: kdor napove pagata, dobi vseh devet kmetov, ali Oblakovih Podbregom, ali Smleških v Šent Valburgi.

Že se je petelin oglasil, pa pagata ni nihče napovedal.

Kar se Smleškemu graščaku zablešče oči. Tiho diha in čaka, če je prav razdeljeno?

Igram, reče. Kupi trikrat pa ponosno zakliče: — Pagat!

Vsi so se spogledali. Baronesa zakliče bratu:

— Bratec moj, to je zadnja! In odločno vstane s fotelja. Nasprotna igralca hitro zakrijeta kvarte, boječ se, da jih baronesa ne pogleda.

Igrali so. Oblak je malomarno metal kvarte na mizo. Baronesa Marija je trepetala...

Igra je bila dodelana. Samozavestno, pa vendar nekako boječe je Smleški graščak vrgel pagata nazadnje na mizo.

— Kmetje Podbregom so moji. Jutri mi pokažeš urbarje.

In vstali so, pa odhajali brez slovesa. Sreča pri igri je kozjebrađu Ivanu naklonila nevesto. Devet kmetov Podbregom pa je od tiste noči dalje spadalo pod Smleško graščino...

Dagarin se je dostikrat jezil proti Zelniku, ko je hodil na tlako v Smleško graščino.

— Da nisva rajši midva spravila tistih cekinov v Poljanščici?

— Vidiš, ali ti nisem pravil? je dejal Zelnik.

— Svoboda je šla, a poštenje je ostalo.

— Ali je poštenje samo za kmeta?

— Tudi za gospodo grajsko je. Toda ti vendar ne moreš meni nepoštenja očitati, ako jaz prodam ali zaigram svojo kravo? Mi pa smo graščinski hlapci. Toda potrpi, ljubi moj! — Prišel bo čas, da bodo graščaki ravnotako delali drugim, kakor mi njim. Ljudje se spreminjajo in izginjajo, pravica pa ostane. Saj svoboden tako nihče ne more biti popolnoma. Brez gosposke tudi svet obstati ne more, kakor ne brez kmeta. Toda to je krivica, da tlačanimo tako daleč, in ta krivica ne gre na rovaš gosposke, ampak na rovaš strasti, ki je mladi graščak ni mogel in ni hotel krotiti. Take oblasti pogrešamo, ki bi nas ščitila zoper krivice. In videl boš, da jo dobimo.

— Bog te usliši! je rekel tovariš in se zamislil.

